

วันที่รับบทความ:

14 กรกฎาคม 2562

วันแก้ไขบทความ:

29 กันยายน 2562

วันตอบรับบทความ:

1 ตุลาคม 2562

กระบวนการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอมัดหมี่แบบมีส่วนร่วม ของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม จังหวัดพิษณุโลก

พรชัย ปานทุ่ง

สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ผู้เขียนหลัก อีเมล: young_blood3@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบลวดลายผ้าทอและเทคนิคการย้อมสีแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การวิจัยเป็นแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน กระบวนการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชน 2) อบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบลวดลายผ้าทอ 3) การประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ผลวิจัยพบว่า 1) ชุมชนต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์เพื่อเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์

OTOP และออกแบบลวดลายผ้าทอ 2) รูปแบบลวดลายหมี่คั่นและการย้อมสีผ้าทอที่ได้รับการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ 1) ลายหมี่ขอเกี่ยวทแยง 2) ลายหมี่ดอกชดสาน 3) ลายหมี่ลูกช้าง 4) ลายหมี่สี่เหลี่ยมคั่น และเทคนิคการย้อม 4 สี ได้แก่ สีเหลือง สีบานเย็นเกล็ด สีเขียว มรกต และสีดำ และ 3) ความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบลวดลายผ้าทอที่ได้รับการพัฒนาแล้วอยู่ในระดับมาก และผลิตภัณฑ์ผ้าทอได้รับคัดสรรดาวผลิตภัณฑ์ OTOP อยู่ในระดับ 4 ดาว

คำสำคัญ: จังหวัดพิษณุโลก บ้านม่วงหอม กระบวนการสร้างสรรค์ ลวดลายผ้าทอมัดหมี่ การมีส่วนร่วมของชุมชน

The Process to Create a Pattern of Mud Mee Woven Fabric with the Participation of Ban Muang Hom Woven Handicraft Group, Phitsanulok Province

Research Article

Pornchai Pantung

Received:
14 July 2019

Revised:
29 September 2019

Accepted:
1 October 2019

Program in Industrial Product Design, Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Muang District, Phitsanulok Province 65000, Thailand

Corresponding author's E-mail: young_blood3@hotmail.co.th

Abstract

This research aims to design the weaving and dyeing techniques through community's participation. The research is a blend of both qualitative and quantitative approaches in the form of action research. The sample group is 10 people from Mudmee Ban Muang Hom, Wang Thong district, Phitsanulok province. The research is conducted in 3 stages: 1) an exploration of the local context, 2) a workshop on weaving patterns development, and 3) an evaluation of consumers' satisfaction. The instruments employed include a survey, interview and questionnaire. The 3 key research findings are revealed. 1) The community needs to upgrade the products

to meet the OTOP standards and the ability to design woven fabric patterns. 2) The Mee Khan woven patterns and cloth dyeing developed through community participatory process are (1) Mee Kho Thayang patterns, (2) Mee Dok khud San patterns, (3) Mee Luk Khang patterns, and (4) Mee Seelaim Khan patterns; the 4 dye-colors are yellow, fuchsia pink, emerald green and black. 3) The consumers' satisfaction with the developed patterns of woven fabric is at a high level. The woven fabric products have been awarded a 4-star of OTOP standards.

Keywords: Phitsanulok province, Ban Muang Hom, Process of creating, Mud Mee pattern fabrics, Community participation

บทนำ

พิษณุโลกมีแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมือง ได้แก่ อำเภอวังทอง อำเภอชาติตระการ อำเภอบางระกำ อำเภอเนินมะปราง อำเภอ นครไทย แหล่งทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักคือ บ้านม่วงหอม ตำบลแก่งโสภา และกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอมยังเป็นแหล่งทอผ้าที่มีคุณภาพซึ่งได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดพิษณุโลก ชื่อผลิตภัณฑ์ (มผช.17/2557) ผ้าทอลายขัด เลขใบรับรอง 459-8/18(พล) และผลิตภัณฑ์ (มผช.17/2557) ผ้ามัดหมี่ เลขใบรับรอง 458-20(พล) ซึ่งเป็นชนิดเส้นไหมประดิษฐ์ (เส้นใยอะคริลิก) เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2560 ลวดลายผ้าทอที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ คือ ผ้าม่วงลายดอกป๊อป ซึ่งเป็นลวดลายที่ประยุกต์ โดยนำลักษณะของดอกป๊อปซึ่งเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดพิษณุโลกมาสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอ

เดิมบ้านม่วงหอมผลิตผ้าทอลวดลายเก่าดั้งเดิม ได้แก่ ลายขัด โดยจังหวัดพิษณุโลกได้จัดประกวดลวดลายผ้าทอพื้นบ้านเพื่อให้เป็นผ้าทอพื้นเมืองประจำจังหวัดและเป็นสินค้าพื้นเมือง กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอมจึงได้ออกแบบลวดลายผ้าทอลายดอกป๊อปเข้าประกวดและได้รับรางวัลชนะเลิศ ผ้าทอลายดอกป๊อปผลิตจากวัสดุเส้นไหมประดิษฐ์ กระบวนการทำให้เกิดลวดลายเส้นด้ายพุ่ง ด้วยวิธีการมัดหุ้มเส้นด้ายตามจุดที่กำหนดไว้ ด้วยการถอดแบบจากกลีบดอกป๊อป เส้นด้ายยืนนิยมใส่สีม่วงซึ่งเป็นสีประจำจังหวัดพิษณุโลก ทำให้ผ้าทอลายดอกป๊อปมีความโดดเด่นสวยงามและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในจังหวัดพิษณุโลก จากความนิยมในการใช้ผ้าทอพื้นเมืองลายดอกป๊อป ส่งผลให้ผู้ผลิตผ้าทอไม่นิยมทอผ้าลวดลายอื่น ๆ เพราะไม่เป็นที่ต้องการของตลาด (ชนิษฐา จิตชินะกุล, 2559)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อออกแบบลวดลายผ้าทอและเทคนิคการย้อมสีแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เป้าหมายในการวิจัยคือ กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน และบูรณาการเรียนการสอนกับรายวิชา DESI 121 ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมท้องถิ่น นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 30 คน

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กำหนดพื้นที่การวิจัยและให้บริการวิชาการจากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ)

จากพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก เพื่อดำเนินตามนโยบายการพัฒนามหาวิทยาลัยตามยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระบรมราโชบาย ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น แนวทางการขับเคลื่อน ตัวชี้วัดที่ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP อย่างน้อย 1 ระดับ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์ และจังหวัดสุโขทัย จำนวน 5 ผลิตภัณฑ์

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน (ภาพที่ 1) เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม หมู่บ้านม่วงหอม ตำบลทรัพย์ไพรวัลย์ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พิกัด (GPS) ลองติจูด : 16.898926 ละติจูด : 100.649865 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ด้วยการสร้างเวทีสนทนากลุ่มระหว่างสมาชิกกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอมกับทีมงานของนักวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์และลวดลายผ้าทอของกลุ่ม จากการศึกษาพบว่ากลุ่มหัตถกรรมผ้าทอเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา จากการรวมกลุ่มของสตรีบ้านม่วงหอมที่ว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ เดิมทีได้ทอผ้าใช้ภายในครัวเรือนกันเอง โดยมี นางเทา นันทแพทย์ เป็นประธานกลุ่มคนแรก และเป็นผู้คิดค้นผ้าลายดอกป๊อป ดอกไม้สัญลักษณ์ประจำจังหวัดพิษณุโลกเป็นคนแรก มีสมาชิก 18-19 คน

จากการสัมภาษณ์ นางทุเรียน พลโยธา ประธานกลุ่มคนปัจจุบัน พบว่า เดิมทีคนในชุมชนได้อพยพมาจากภาคอีสาน จังหวัดเลย มาตั้งหมู่บ้านม่วงหอม ในเขตตำบลทรัพย์ไพรวัลย์ อาชีพของชาวบ้านม่วงหอมทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าว และทำสวนมะม่วง เป็นต้น นอกจากนี้ ในยามว่างจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร สตรีในชุมชนได้มีการทอผ้าฝ้ายไว้ใช้เพื่อทำเครื่องนุ่งห่มใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 1 การสนทนาและสัมภาษณ์กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม

วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตผ้าคลุมไหล่ เป็นชนิดเส้นด้ายฝ้าย ซึ่งผลิตตามคำสั่งซื้อเท่านั้น และผ้าทอที่ผลิตขายและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคผลิตจากเส้นด้ายไหมประดิษฐ์ ซึ่งเส้นด้ายไหมประดิษฐ์หาซื้อได้สะดวก เส้นด้ายไหมประดิษฐ์มีลักษณะสีขาว ขนาดของเส้นด้ายที่เป็นที่ยอมรับ คือ เบอร์ 40/2 ใช้เป็นเส้นด้ายพุ่งและเส้นยืน สีที่ใช้ในการย้อมเส้นด้ายเป็นสีสังเคราะห์ และเป็นสีเฉพาะสำหรับใช้ในการย้อมเส้นด้ายไหมประดิษฐ์เท่านั้น สีที่ใช้ย้อมมีสีม่วงอ่อน สีเขียวหยก สีแดงสด สีเหลืองมะนาว เป็นต้น ดังภาพที่ 2

เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการทอผ้า

1) **พืมทอผ้า** ที่ใช้เป็นเบอร์ 60 มีขนาดความยาว 43.5 นิ้ว มี 1,212 ช่อง พืมผลิตจากสแตนเลส ดังภาพที่ 3

2) **ก๊** ประกอบไปด้วย แกนม้วนด้ายยืน ตะกอหรือทุก แกนม้วนผ้า ที่นั่ง เท้าเหยียบ วัสดุที่ใช้ทำก๊ทอผ้าทำจากไม้เนื้อแข็ง ดังภาพที่ 4

3) **โน** เป็นเครื่องมือสำหรับการปั่นด้ายเข้าหลอดก่อนนำไปใส่ในกระสวย โนทำมาจากไม้ไผ่มีลักษณะเป็นล้อทรงกลมหรือทรงมนรอบ มีเชือกหรือสายพานทำให้แกนเหล็กที่ใส่หลอดหมุนได้ ตัวโนจะเอียงเข้าหาผู้ใช้หมุนเล็กน้อย เพื่อสะดวกต่อการทำงาน ดังภาพที่ 5

4) **แกนหลอดด้ายพุ่ง** ทำมาจากสังกะสีม้วนให้กลม ปัจจุบันใช้ก้านลูกโป่งแทนแกนสังกะสีเพราะหาซื้อได้ง่าย และสะดวกต่อการนำมาใช้งาน ซึ่งแกนหลอดที่นำมาใช้มีขนาดประมาณ 2.5 นิ้ว ดังภาพที่ 6

5) **กระสวย** ทำมาจากไม้เนื้อแข็งเจาะรูกลาง ใช้สำหรับใส่

ภาพที่ 2 (ก) เส้นด้ายไหมประดิษฐ์ (ข) สีสังเคราะห์ย้อมไหมประดิษฐ์

ภาพที่ 3 พืมหรือหวีทอผ้าที่ใช้เป็นเบอร์ 60

ภาพที่ 4 ก๊หรือทุกทอผ้า

แกนหลอดที่พันด้ายพุ่ง ปลายของกระสวยทั้ง 2 ด้าน จะมีลักษณะปลายแหลมเพื่อความสะดวกในการสอดเส้นพุ่ง ดังภาพที่ 7

6) โย่ง เป็นอุปกรณ์สำหรับการชิงหัวหมี่ให้ตึง ผลิตจากเหล็กกล่อง สามารถเลื่อนระยะความสั้นหรือยาวให้เหมาะสมกับความต้องการได้ ดังภาพที่ 8

7) ขอเกี่ยวด้าย ทำมาจากไม้ไผ่ มีลักษณะแบน สามารถสอดเข้าช่องฟันเฟืองได้สะดวก ปลายด้านหนึ่งเป็นขอสำหรับเกี่ยวเส้นด้าย ดังภาพที่ 9

8) ราวตั้งหลอด เป็นอุปกรณ์ในการใส่หลอดเส้นด้ายยืน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนบนและส่วนล่างของโครงสร้าง ซึ่งทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เจาะรู 15 ช่อง สำหรับใส่แท่งเหล็กและแกนหลอดด้าย

สามารถถอดตั้งออกเปลี่ยนหลอดด้ายเมื่อเส้นด้ายหมดระหว่างการสาวเส้นไหมเข้าเครื่องม้าเดินด้าย ระยะห่างรูที่เจาะสำหรับใส่เหล็กประมาณ 10 เซนติเมตร ดังภาพที่ 10

9) ม้าเดินด้าย เป็นเครื่องมือในการดึงด้าย ซึ่งใช้ร่วมกับราวตั้งหลอด ม้าเดินด้ายทำมาจากเหล็กหรือไม้เนื้อแข็ง ปลายทั้งสองด้านจะมีเสาค้ำเหล็กหรือไม้สูงประมาณ 30 เซนติเมตร สำหรับเกี่ยวด้ายให้ได้ระยะความยาวของเส้นยืนที่ต้องการ ความยาวของม้าเดินด้ายประมาณ 6 เมตร ดังภาพที่ 11

10) ตัวก๊อปปี้ เครื่องมือสำหรับทับเส้นด้ายยืนให้ตึงในขณะนำเส้นด้ายเข้าแกนม้วนด้ายก่อนนำไปทอ ดังภาพที่ 12

สมาชิกของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม ปัจจุบันมีจำนวน

ภาพที่ 5 โย่ง

ภาพที่ 6 แกนหลอดด้ายพุ่ง

ภาพที่ 7 กระสวย

ภาพที่ 8 โย่ง

ภาพที่ 9 ขอบเกี่ยวด้ายเข้าพืมหรือหวีทอผ้า

ภาพที่ 10 ราวตั้งหลอด

ภาพที่ 11 ม้าเดินด้าย

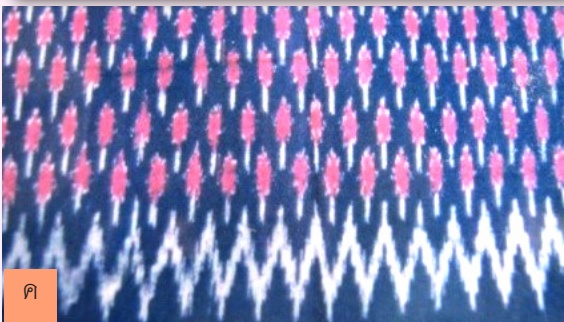
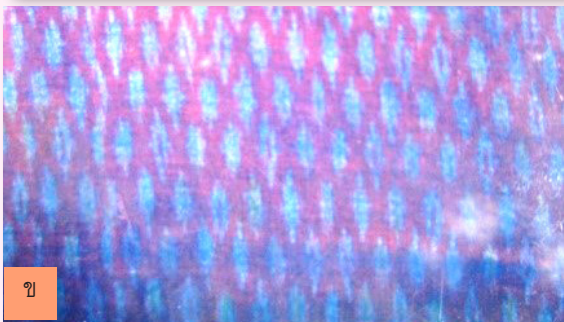
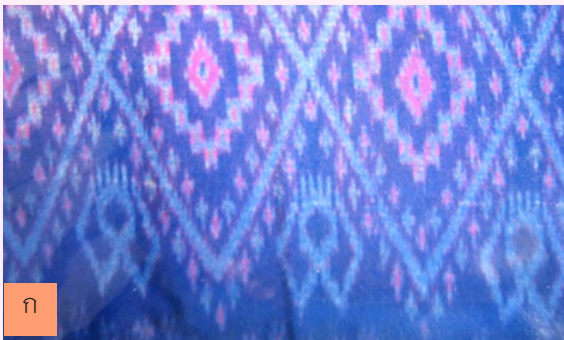
ภาพที่ 12 ตัวก๊อปปี

15 คน ส่วนใหญ่เป็นสตรีสูงอายุ การผลิตของสมาชิกแต่ละคนสามารถทอได้เดือนละ 40-50 เมตร รูปแบบลวดลายดั้งเดิม มีลายหัวแหลมตัดผสม ลายโคมห้าสีผสม ลายดอกกระถิน ดังภาพที่ 13 การตลาดของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม จะผลิตตาม

คำสั่งซื้อเท่านั้น ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเป็นคนในพื้นที่ ส่วนราชการของจังหวัดพิษณุโลก ดังนั้นรายได้ของสมาชิกแต่ละเดือนมักไม่แน่นอน เฉลี่ย 7,000 - 8,000 บาท จากการวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม

จุดเด่น (S)	จุดด้อย (W)
1) สมาชิกมีทักษะฝีมือในการทอผ้า 2) ผ้าทอลายดอกป๊อปเป็นที่ต้องการของตลาด 3) มีศูนย์จัดจำหน่ายและแหล่งผลิตที่ชัดเจน	1) กลุ่มผู้ผลิตเป็นสตรีสูงอายุ 2) ขาดทักษะในการสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ 3) ขาดช่องทางการขายตลาดออนไลน์
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
1) หน่วยงานของภาครัฐในจังหวัดพิษณุโลกให้การสนับสนุนและการส่งเสริมให้ใช้ผ้าทอลายดอกป๊อป 2) รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดกลาง-เล็ก	1) วัสดุที่ใช้ในการผลิตผ้าทอมี่แนวโน้มราคาสูงขึ้น

ภาพที่ 13 (ก) ลายหัวหลามตัดผสม (ข) ลายโคมห้าสีผสม (ค) ลายดอกกระถิน

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

จากการลงพื้นที่สำรวจความต้องการของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม ผู้วิจัยสรุปและวิเคราะห์หาแนวทางการออกแบบ ลวดลายผ้าทอและเทคนิคการย้อมสีแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ ดังตารางที่ 2

กระบวนการดำเนินโครงการ

กระบวนการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอมัดหมี่ของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม ด้วยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสู่กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง คือ สมาชิกกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม จำนวน 10 คน นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ชั้นปีที่ 2 จำนวน 30 คน ด้วยกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อวันที่ 16-20 มกราคม พ.ศ. 2562 ณ กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้จริง โดยคัดเลือกวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ หรือประกอบการด้านการออกแบบ ลวดลายผ้าทอ อย่างน้อย 5 ปี ขึ้นไป มาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ คุณชลิตรัฐ สุรฤทธิพงศ์ ซึ่งประกอบธุรกิจการย้อมผ้าที่จังหวัดชัยภูมิ (ภาพที่ 14) กิจกรรมกระบวนการสร้างสรรค์ ลวดลายผ้าทอมัดหมี่แบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการการกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม

ผลิตภัณฑ์ชุมชน	ความต้องการชุมชน	แนวทางการพัฒนา
1) ผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม	1) ลวดลายผ้าทอเพิ่มขึ้น	1) ออกแบบลวดลายผ้าทอ
2) ไม่ได้รับการพัฒนาลวดลายผ้าทอมานาน	2) การย้อมสี	2) พัฒนาศักยภาพการย้อมหลายสี
3) ย้อมสีสังเคราะห์	3) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ OTOP	3) เตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อคัดสรรดาว ผลิตภัณฑ์ OTOP ปี พ.ศ. 2562
4) เส้นด้ายที่ใช้ผลิตเป็นเส้นไหมประดิษฐ์		
5) ลวดลายที่ผลิตประจำ ได้แก่ ลายดอกป๊อบ ลาย ดอกจำปาขาว		
6) ลวดลายผ้าทอมีสี่เดียว		
7) ผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ มผช.		

ภาพที่ 14 การบรรยายการออกแบบลวดลายหมี่ร้าย

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการออกแบบลวดลายหมี่ร้ายและการย้อมสี

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้จัดทำลวดลายพื้นฐาน ได้แก่ ลายปักจับลายโคมเก้า ลายดอกกระถิน ลายต่างแห่ ลายโคมลิบเอ็ด ลายขาเป๋ย ลายดอกแก้ว ลายกนกน้อย ลายกนกใหญ่ และลายหมี่ซ้อ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการจัดองค์ประกอบลวดลายใหม่ ๆ ของลายผ้าทอได้ ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการออกแบบลวดลาย และมีนักศึกษาช่วยบันทึกข้อมูลรูปแบบลวดลายลงในโปรแกรมสำเร็จรูป Excel และคัดเลือกรูปแบบลวดลาย ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 4 รูปแบบ เพื่อนำมาใช้ในการฝึกปฏิบัติในระหว่างกิจกรรม และยังเป็นฐานข้อมูลให้กับผู้บริโภคเลือกสั่งผลิต

หมี่ร้าย เป็นลวดลายที่มีความสลับซับซ้อนในกระบวนการผลิต เริ่มจากการคั่นหมี่และการมัดหมี่ การคั่นหมี่จะต้องคั่นไปในทิศทางเดียวกัน และจะใช้เส้นด้ายที่คั่นหัวหมี่ ดึงกลับมายังจุดเริ่มต้นใหม่ เรียกว่า การคั่นหัวหมี่ในตัว ส่วนการมัดลวดลายจะต้องกำหนดลาย โดยวัดระยะของลวดลายไปตลอดทั้งหัวหมี่ เพื่อให้ลวดลายที่ทอมีความต่อเนื่องไปในทิศทางเดียวกันตลอดทั้งผืน ดังภาพที่ 15

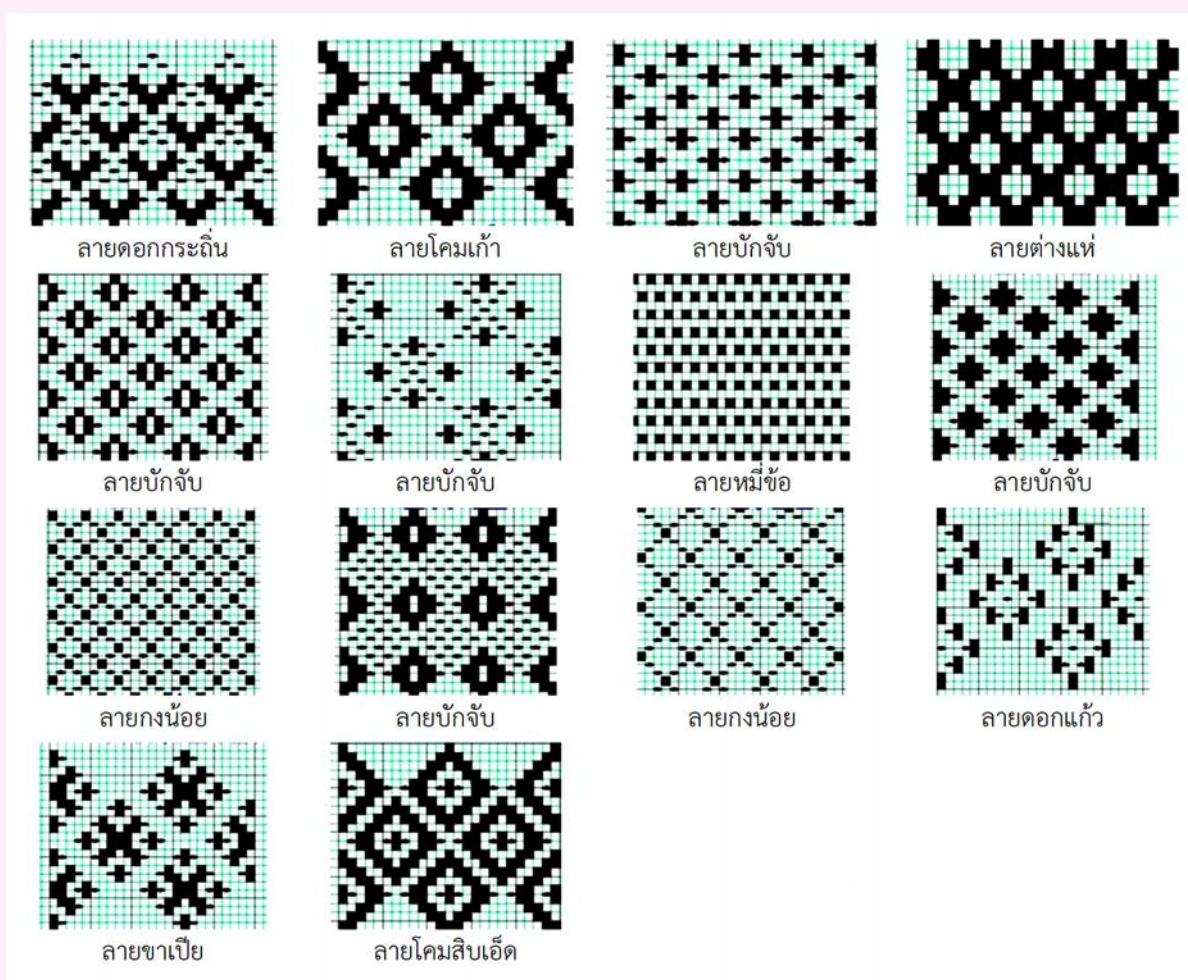
1.1) การออกแบบลวดลาย ลายหมี่พื้นฐานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดองค์ประกอบลวดลายผ้าทอ ทำให้ลายต่อ ๆ กันจนเป็นลวดลายของผ้าทอ ดังภาพที่ 16-17

1.2) การย้อมสี การให้สีของลวดลายมัดหมี่ มีหลายรูปแบบส่วนใหญ่จะอาศัยหลักการผสมแม่สีเป็นเกณฑ์ เนื่องจากเส้นด้ายไม่สามารถล้างสีที่ย้อมไปแล้วได้ เช่น หมี่สองสี เป็นหมี่ที่เริ่มมัดด้วยสีขาว จากนั้นจึงย้อมทับด้วยสีตามที่ต้องการเป็นสีพื้น หมี่สามสี เป็นหมี่ที่มัดแล้วย้อมสีที่ต้องการ จากนั้นจึงโอบหมี่เก็บสีไว้ แล้วย้อมสีพื้นทับเพื่อเป็นสีสุดท้าย เช่น มัดสีขาว โอบสีแดง ลงพื้นสีเม็ดมะขาม หมี่ห้าสี เป็นหมี่ที่เริ่มมัดจากสีขาว จากนั้นย้อมสีเหลือง โอบหมี่เก็บสีบริเวณที่ต้องการให้เป็นสีเหลืองและสีเขียวไว้ ย้อมหมี่ด้วยสีบานเย็นเพื่อให้หมี่เป็นสีแดง จากนั้นจึงโอบหมี่เอาสีแดง และแก้หมี่ในจุดที่มัดสีเหลืองไว้เพื่อเอาสีเขียว โดยใช้สีฟ้าหรือสีเขียวมรกตย้อมทับเป็นสีสุดท้าย ก็จะได้หมี่ที่มีห้าสีในการย้อมเพียง 3 ครั้ง ดังภาพที่ 18-22

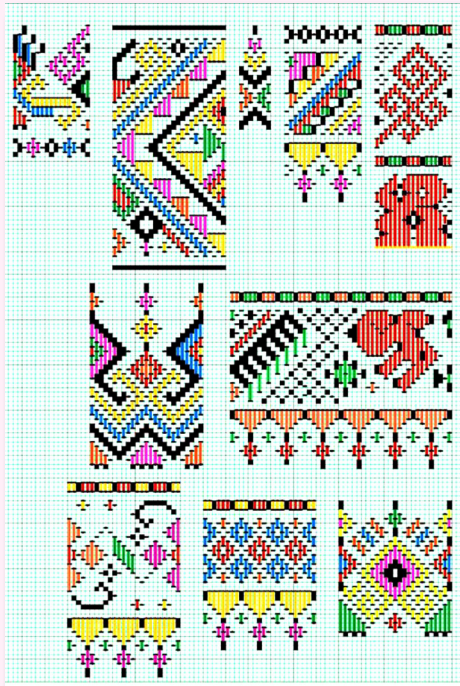
ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการย้อมสีของกลุ่ม พบว่าการย้อมสีมีเพียง 1 สี คือ สีที่ผู้บริโภคสั่งผลิตเท่านั้น สีที่ใช้ย้อมเป็นสีสังเคราะห์ การย้อมสีจะต้มน้ำสีก่อนนำเส้นด้ายที่มัดลวดลายเสร็จลงย้อม สีที่นิยมคือ สีม่วง สีแดง สีนํ้าตาล และสีตามที่คุณบริโภคต้องการ ในกระบวนการย้อมสี ผู้วิจัยได้นำเสนอผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อคัดเลือกแนวทางการปฏิบัติในขั้นตอนของการย้อมสี ด้วยวิธี

ภาพที่ 15 บรรยายการออกแบบลวดลายหมี่ร้อย

ภาพที่ 16 ลายหมี่พื้นฐาน

ภาพที่ 17 ลายเชิงหมี่

ภาพที่ 18 แม่สีสำหรับการย้อม

ภาพที่ 19 หมี่ 3 สี

ภาพที่ 20 หมี่ 4 สี

ภาพที่ 21 หมี่ 5 สี

ภาพที่ 22 หมี่ 8 สี

การสนทนากลุ่มและสรุปผลคือ เทคนิคการย้อม 5 สี โดยการมัด โอบกันสีเริ่มจากสีขาว แล้วย้อมสีเหลืองอ่อน สีบานเย็นเกล็ด สี เขียวมรกต และสีดำ ดังภาพที่ 23

ขั้นตอนที่ 2 การติดตามผลการดำเนินโครงการวิจัยและความพึงพอใจผู้บริโภค

หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัย คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัย และนักวิจัยเข้ามาติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2562 ดังภาพที่ 24 และประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ดังภาพที่ 25

ความพึงพอใจของผู้บริโภค ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจผู้บริโภค โดยเป็นนักท่องเที่ยวในเขตวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร จำนวน 100 คน ผลความพึงพอใจดังตารางที่ 3 โดยเป็น เพศชาย จำนวน 15 คน เพศหญิง จำนวน 85 คน อายุ 25-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 35 อายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 5 อายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10 รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23 10,000-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28 มากกว่า 30,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 14

ขั้นตอนที่ 3 เตรียมผลิตภัณฑ์ผ้าทอคัดสรรดาว OTOP สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการจดทะเบียนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ มผช. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เตรียมผ้าทอส่งเข้าคัดสรรดาว OTOP ในปี พ.ศ. 2562 โดยนักวิจัยได้จัดทำแบบบรรจุภัณฑ์ ตราสัญลักษณ์ของสินค้า ดังภาพที่ 26-27

ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ผลิตได้จัดทำและนำผ้าทอจากลวดลายใหม่ส่งเข้าคัดสรรดาวผลิตภัณฑ์ OTOP ปี พ.ศ. 2562 ที่หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังทอง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ดังภาพที่ 28

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาผ้าทอท้องถิ่น เพื่อนำองค์ความรู้มาพัฒนากระบวนการออกแบบลวดลายและเทคนิคการย้อมสี

1) วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนมีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง จากการศึกษาบริบทสิ่งแวดล้อมและสภาพการณ์ทั่วไปชุมชน ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกันเป็นอย่างดี รวมทั้งมีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพผ้าทอ เพื่อนำไปสู่การ

ภาพที่ 23 กระบวนการย้อมสีหมี่

ภาพที่ 24 ติดตามและประเมินโครงการจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 25 ประเมินความพึงพอใจผู้บริโภค ณ เขตวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

ตารางที่ 3 ข้อมูลความพึงพอใจต่อลวดลายผ้าทอที่พัฒนาใหม่ (n=100)

ประเด็น	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1) ลวดลายมีความสวยงาม ประณีต	4.11	0.33	มาก
2) มีความแปลกใหม่จากท้องถิ่นเดิม	3.56	0.53	มาก
3) ความสม่ำเสมอของลวดลาย	3.56	0.53	มาก
4) สื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์เฉพาะตัว	3.56	0.53	มาก
5) มีการจัดองค์ประกอบของลวดลายเหมาะสม	3.67	0.50	มาก
6) มีการจัดองค์ประกอบของสีลายผ้าเหมาะสม	4.00	0.50	มาก
7) สีของผ้าทอมีความชัดเจน	4.00	0.50	มาก
8) รูปแบบของผ้าทอมีคุณค่าทางสุนทรีย์ทางความงาม	3.56	0.53	มาก
9) ผ้าทอมีความน่าสนใจเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย	3.44	0.53	ปานกลาง
ภาพรวมของรูปแบบลวดลายผ้าทอ	3.72	0.50	มาก

พัฒนาอย่างยั่งยืน ในกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอดคล้องกับ ศุภางค์ นันทา และคณะ (2562) ในด้าน

1.1) การพัฒนาโครงการจากกระบวนการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การเตรียมประชุมชี้แจงทีมผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งเป็นนักศึกษาศาสาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกิจกรรม โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

ประเด็นข้อค้นพบจากงานวิจัย เพื่อพัฒนาโครงการต่อไป เมื่อประชุมชี้แจงโครงการเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่การศึกษาในการหาแหล่งข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ นำเสนอแบบลวดลายผ้าทอ

1.2) ลงพื้นที่ศึกษาชุมชน โดยมีกระบวนการเตรียมการสร้างความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของโครงการของผู้เข้าร่วมด้วยการจัดเวทีชาวบ้านแบบมีส่วนร่วมวางแผนผลิตผ้าทอ

ภาพที่ 26 รูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ได้พัฒนา

1.3) **ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล** โดยมีพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม ตำบลทรัพย์ไพรวัลย์ อำเภอดงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน

2) **การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ** ในการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ฦปักษ์ จันทรเมือง และคณะ (2561) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาของชุมชนสามารถนำมาใช้ในการสร้างแผนกิจกรรม เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งทำให้เป้าหมายที่กำหนดไว้มีความชัดเจนมากขึ้น ชุมชนได้รับรู้ตั้งแต่ต้นทาง ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน การทำงานเป็นทีม และเกิดความตั้งใจจริงต่อการพัฒนาของผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับ ใจเพชร ศรีรักษา และคณะ (มปป.) ที่กล่าวว่า การออกแบบลวดลายเป็นการผสมผสานกันระหว่างเทคนิคการผลิตและความคิดสร้างสรรค์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค การออกแบบสิ่งทอเริ่มต้นจากการพิจารณาวัตถุดิบ อันได้แก่ เส้นใย เส้นด้าย ผ้า และการตกแต่ง ซึ่งผ้าแต่ละชนิดนั้น มีประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกัน ในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

ภาพที่ 27 ตราสัญลักษณ์กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม

2.1) **ลวดลายที่เกิดจากสี** หมายถึง การใช้สีทำลวดลายบนผืนผ้า แม้จะเป็นสีขาวบนสีขาวก็ยังสามารถลวดลายได้ชัด หากลวดลายนั้นหลุดไปผ้าก็ยังคงเป็นผืนผ้าอยู่ และใช้ประโยชน์ได้ เรียกลวดลายประเภทนี้ว่า ลวดลายตกแต่ง เกิดจากการย้อมและพิมพ์พลิกแพลงแบบต่าง ๆ

2.2) **ลวดลายที่เกิดจากการขัดสานของเส้นด้าย** ทำให้มีรูปแบบต่างกับบนผืนผ้า หากดึงเส้นด้ายที่เป็นลวดลายออกลายผ้าบริเวณนั้นจะเสื่อมสภาพไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งขั้นตอนในการสร้างสรรค์ลวดลายของผ้ามัดหมี่ มีดังนี้

2.2.1) การคันเครื่องเส้นยืน นำเส้นด้ายยืนที่ทำการลอกกาบและย้อมสีพื้นแล้วเข้าทอเพื่อกรอบเส้นด้ายเข้าอีก แล้วนำเส้นด้ายที่กรอบด้วยอีกนั้นไปเข้าหลักพิมพ์เพื่อคันเส้นยืนสำหรับเตรียมการทอ

2.2.2) การเตรียมพิมพ์ทอผ้า นำเส้นยืนที่คันเครื่องเสร็จแล้วมาจัดเรียงเข้าพันหวี โดยให้แต่ละช่องประกอบด้วยเส้นด้ายประมาณ 2 เส้น หรือตามความต้องการ พร้อมซึ่งเส้นด้ายให้ตึง จัดเรียงเส้นไหมให้เรียบร้อยและเก็บตะกอล เมื่อจัดเรียงเส้นยืนเรียบร้อยแล้วให้นำน้ำแป้งข้าวเจ้าหรือน้ำแป้งมันสำปะหลังฉีดพรมหรือใช้ผ้าชุบแล้วทาให้ทั่วเส้นด้าย จากนั้นปล่อยให้แห้งแล้วทาด้วยซี่ผึ้งหรือไขมันสัตว์ เพื่อให้เส้นด้ายเกิดความแข็งแรงและลื่น ไม่ขาดง่ายหรือเป็นขุยจากการเสียดสีขณะทอ

2.3) การเตรียมเส้นพุ่ง

2.3.1) การคันเส้นพุ่ง นำเส้นด้ายที่ลอกกาบแล้วมาคันเส้นพุ่งโดยใช้เฮ้งมัดหมี่โบราณที่เป็นไม้มี 2 หลัก โดยการคันเส้นพุ่งแต่ละลายจะมีจำนวนลำไม้เท่ากันขึ้นอยู่กับลาย เช่น ลายหมี่ขอโบราณจะมีลำประมาณ 16 ลำ ในแต่ละลำจะมี 4 เส้นด้ายโดยการทำโพคันตรงกลางระหว่างลำไว้ การคันเส้นพุ่งจะทำประมาณ 2 รอบ ของแต่ละลำทั้งไปและกลับ เมื่อทำการคันเสร็จแล้วให้ทำการมัดหัวลำตามเส้นด้ายที่คันไว้

ภาพที่ 28 ผลิตภัณฑ์คัดสรรดาว OTOP จังหวัดพิษณุโลก ประจำปี พ.ศ. 2562
ที่มา: <http://phitsanulok.cdd.go.th/2019/05/21>

2.3.2) การมัดหมี่ เป็นกระบวนการมัดตามจุดจากลายที่ออกแบบด้วยเชือกฟางหรือเชือกชนิดอื่น ๆ แต่ปัจจุบันนิยมใช้เชือกฟางเพราะหาซื้อง่ายและสะดวก หลังจากนั้นนำเส้นด้ายออกจากโง่งม้าย้อมสีตามเจดสีที่ต้องการหรือตามที่ได้มัดหมี่ไว้ บริเวณที่มัดหมี่เมื่อนำไปย้อมจะไม่ติดสี สำหรับการย้อมผ้าต้องย้อมหลังการนำเส้นด้ายที่ย้อมครั้งแรกไปตากแดดให้แห้งเสียก่อน การมัดหมี่เพื่อเก็บลายสีขาวนั้นยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธีคือ การมัดลายทุกลายในหัวหมี่เดียวกัน และการมัดแยกแต่ละลายในหัวหมี่แล้วนำมาทอต่อกันภายหลัง จากนั้นจะเป็นการกรอเส้นด้ายเข้าหลอดโดยการนำหัวมัดหมี่ที่แกะเชือกฟางออกแล้วใส่ในกงเพื่อนำไปกรอเส้นด้ายเข้าอีก จากนั้นทำการกรอเส้นด้ายจากอีกเข้าหลอดด้ายด้วยโน ซึ่งจะต้องเรียงลำดับหลอดด้ายตามลายที่ได้ออกแบบไว้เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการทอ

2.3.3) การทอผ้าไหมมัดหมี่จะเริ่มเมื่อเตรียม ฟืมและเส้นพุ่งเสร็จแล้ว โดยใช้หลอดด้ายที่เรียงกันตามลำดับลายหรือเจดสีไปใส่ในกระสวยเพื่อทอด้วยการพุ่งกระสวยผ่านร่องสลัของลำของเส้นด้ายไปมาจนสุดเส้นยืน

3) แนวคิดในการพัฒนาลวดลายผ้าทอ

3.1) **ลายพืช** คือลวดลายที่ได้แนวคิดจากพืช เป็นการลอกเลียนแบบพืชที่อยู่ใกล้ตัวจะมีลายที่สื่อความหมายถึง ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ เป็นต้น สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการสร้างลวดลายผ้าทอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าและ

ช่างทอ เช่น ลายดอกผักแว่น ลายดอกมะลิ ลายดอกพิกุล ลายดอกแปด ลายดอกจัน ลายชอกูด เป็นต้น

3.2) **ลายสัตว์** เป็นลายที่ได้แนวคิดมาจากสัตว์ ส่วนมากเป็นลายที่พบเห็นและมีความเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน และสัตว์ในจินตนาการ เช่น ลายนาค ลายตานกแก้ว ลายผีเสื้อ และลายม้า เป็นต้น

3.3) **ลายผสมอื่น ๆ** เป็นรูปแบบลายผ้าที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้หญิง เช่น ลายข้าวหลามตัด ลายปราสาท ลายขอ ลายดอกแปด เป็นต้น โดยลายดอกแปด เป็นลายที่เกิดจากจินตนาการโดยมีการอัญเชิญแกนทั้ง 8 องค์ มาประดิษฐ์เป็นลายผ้าประกอบด้วย แกนหลวง แกนสิง แกนเนน แกนชาด แกนบัวก่า ลาวี แกนแม่นาง แกนนุ่งขาว และแกนบุญ ผู้ใดใช้เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มลายนี้เชื่อว่าจะได้รับการดูแลจากแกน (จรัลวรรณ จันพลา และคณะ, 2559)

นอกจากนี้ พรชัย ปานทุ่ง (2562) ยังได้กล่าวว่า แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอทำให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ด้วยประเพณี วัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพทางทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการออกแบบลวดลายผ้าทอ เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากท้องตลาดทั่วไป กระบวนการหาแนวทางในการออกแบบลวดลายผ้าทอ มีดังนี้

1) การหาความรู้จากชุมชน การสนทนากลุ่มในประเด็นภูมิปัญญาที่เกิดจากทักษะความรู้ในตัวบุคคลของผู้ผลิตผ้าทอทั้งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต กระบวนการผลิต เพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติทักษะปฏิบัติด้านผ้าทอ และความต้องการของผู้ผลิต

2) สร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชน ความต้องการของชุมชนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เบื้องต้นต้องสำรวจรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิมของชุมชน แนวคิดในการออกแบบลวดลายแบบดั้งเดิม ทักษะผู้ผลิตผ้าทอที่มีอยู่ในตัว รูปแบบผ้าทอจากท้องถิ่นอื่น ๆ และความต้องการของผู้บริโภค ในการสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชน มีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

2.1) บรรยายความรู้และแนวทางการออกแบบลวดลาย

2.2) กิจกรรมฝึกปฏิบัติผ้าทอโดยเริ่มจากการค้นหมี การออกแบบลวดลาย การมัดลวดลาย (มัดหมี) และเทคนิคการย้อมสี

2.3) แนวทางการออกแบบลวดลายผ้าทอ ในการออกแบบลวดลายผ้าทอให้เกิดอัตลักษณ์ มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วยกระบวนการระดมความคิดเห็นระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มผู้ผลิต โดยมีการบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนา และนำข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจตรงกันถึงแนวคิดที่จะนำมาใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าทอ โดยนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการออกแบบลวดลาย

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

1) **องค์ความรู้ที่ได้รับของชุมชน** กลุ่มผู้เข้าร่วมการอบรมได้รับการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอด้วยเทคนิคใหม่ คือ หมีร้าย เริ่มด้วยการเลือกสายแล้วทำการวัดความยาวของพันหมีพิม จะใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เครื่องค้นหมีหรือโฮ้งค้นหมี ซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบเหล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 60-80 เซนติเมตร ยาว 1.02 เมตร (ความยาวเท่ากับความกว้างของผ้าที่ทอลำเสร็จแล้ว) การค้นหมีเป็นการจัดเรียงเส้นด้ายพุ่งออกเป็นลำ แต่ละลำจะมีจำนวนเส้นด้ายและความยาวเท่ากันยกเว้นลำสุดท้ายมีความยาวมากกว่า จำนวนลำที่มีขึ้นอยู่กับกระบวนการออกแบบลวดลายที่กำหนดไว้ในกิจกรรมครั้งนี้ใช้ 24 ลำ และ 34 ลำ เมื่อค้นหมีแล้วมัดหมวดหมีเส้นด้ายแต่ละลำด้วยเชือกฟาง นำเอาเส้นด้ายออกจากโฮ้ง แล้วมัดกับหลักหมีด้านล่างก่อน แล้วพันรอบหลักหมีไปเรื่อย ๆ เรียกว่า การก่อหมี การมัดโอบหมีด้วยเชือกฟางก่อนนำไปย้อมสีจะต้องเริ่มจากล่างขึ้นบน หรือบนลงล่างจนกว่าจะครบรอบรูปแบบลวดลายที่

ต้องการ การย้อมหมี 5 สี เริ่มจากมัดลวดลายที่ต้องการคือสีชาวมัดโอบเสร็จนำไปย้อมสีเหลือง สีบานเย็น สีเขียวมรกต และสีดำเป็นลำดับสุดท้าย ก่อนย้อมแต่ละครั้งจะต้องมัดโอบสีที่ต้องการไว้สิ่งที่ต้องพึงระวัง คือ น้ำที่ใช้ในการผสมสีต้องใช้น้ำที่ไม่มีคลอรีน เพราะคลอรีนจะทำให้สีเปลี่ยนและย้อมไม่ได้คุณภาพ น้ำที่นิยมใช้ได้แก่ น้ำคลอง น้ำฝน ถ้าไม่มีอาจใช้น้ำประปาแต่ควรพักน้ำไว้ 2-3 วัน เพื่อให้คลอรีนระเหยออกก่อนนำมาใช้ในการต้มย้อม

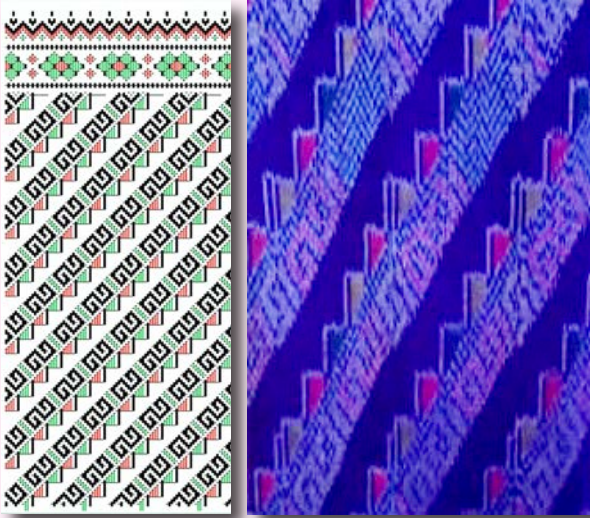
2) **รูปแบบลวดลายผ้าทอ** ในการดำเนินโครงการวิจัยกระบวนการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอมัดหมีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผ้าทอมัดหมีบ้านม่วงหอม อำเภอบ้านวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบลวดลายผ้าทอและเทคนิคการย้อมสีแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จากกระบวนการระดมความคิดเห็นและสรุปรูปแบบลวดลายผ้าทอใหม่ ๆ ได้แก่ลายหมีขอเกี่ยวทแยง ลายหมีดอกชดสาน ลายหมีลูกข่าง ลายหมีสี่เหลี่ยมคันทองรูปที่ 29-33

3) **การคัดสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2562 (OTOP product champion: OPC)** ผลการคัดสรรผ้าทอกลุ่มผ้าทอมัดหมีบ้านม่วงหอม ผ่านการประเมินระดับผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับ 4 ดาว

ผลกระทบและความยั่งยืนของ การเปลี่ยนแปลง

1) **กลุ่มผ้าทอมัดหมีบ้านม่วงหอม** เกิดการพัฒนาทักษะการออกแบบลวดลาย ประเภทหมีร้าย ลวดลายที่ได้รับการพัฒนาใหม่ จำนวน 4 ลวดลาย และเทคนิคการย้อมสี จากกระบวนการผลิตให้เกิดมีความหลากหลายมากขึ้น แตกต่างจากของเดิมและท้องถิ่นอื่น ๆ ในจังหวัดพิษณุโลก อีกทั้งยังเป็นตัวเลือกให้กับผู้บริโภคหรือผู้ที่สนใจในการเลือกใช้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมตามนโยบายของจังหวัดที่ต้องการพัฒนาผ้าทอในท้องถิ่นให้มีรูปแบบใหม่ ๆ และยังเป็นแนวทางการต่อยอดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่น ๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป สิ่งของเครื่องใช้ของที่ระลึกจากผ้าทอ เป็นต้น เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และนักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปพัฒนาและแก้ไขปัญหาผลิตภัณฑ์ชุมชนและมีความภาคภูมิใจในการพัฒนาท้องถิ่น

2) **นักศึกษา** เกิดการบูรณาการวิชาการกับงานวิจัยและบริการวิชาการ ผู้วิจัยได้นำนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ภาพที่ 29 ลายหมี่ขอเกี่ยววทแยง

ภาพที่ 30 ลายหมี่ดอกชดสาน

ภาพที่ 31 ลายหมี่ลูกช้าง

ภาพที่ 32 ลายหมี่สี่เหลี่ยมคั่น

พินุลสงคราม ชั้นปีที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมในการเรียนรู้ฝึกทักษะการออกแบบลวดลาย โดยนำศาสตร์ที่เกี่ยวข้องทางด้านเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบ จัดเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาออกแบบหุ่นจำลอง และรายวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏถึงความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น และองค์ความรู้ที่ได้จากกิจกรรม นักศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง

ในการประกอบอาชีพหลังจบการศึกษา

3) สังคมและเศรษฐกิจ กลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอมเกิดความเข้มแข็งจากการเข้าไปส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพผ้าทอให้เป็นที่ต้องการของตลาด จากเดิมการผลิตผ้าทอชุมชนขายฝืนละ 500 บาท (ประมาณ 1.80 เมตร) เมื่อผลิตผ้าทอลวดลายใหม่สามารถขายได้ฝืนละ 1,300 บาท จึงทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 33 ลวดลายและผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการยุทธศาสตร์โดยสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ให้ทุนสนับสนุนทุนวิจัยรหัสโครงการ 6206001027-01 และคณะกรรมการติดตาม

ยุทธศาสตร์ที่ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ร่วมการวิจัยของชุมชนกลุ่มผ้าทอมัดหมี่บ้านม่วงหอม นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ชั้นปีที่ 2 ที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จนทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2559). จากภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่ธุรกิจ SME. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 4(1), 59-81.
- จรีวรรณ จันทลา, วลี สงสงค์, เพ็ญสินี กิจคำ, และสุริรัตน์ วงศ์สมิง. (2559). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 82-98.
- ใจเพชร ศรีรักษา, ทัชชา ปรีดาวิจิตรกุล, และณิรชญา จังதியานนท์. (มปป.). *โครงการออกแบบลวดลายใหม่มัดหมี่. (รายงานสหกิจศึกษา).*
- ปทุมธานี: สาขาออกแบบแฟชั่นและศิลปะสิ่งทอ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ณปภัช จันทรเมือง, ชัชวาล รัตนพันธุ์, และเปมิกา แซ่เตียว. (2561). ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากวัสดุยางพาราแปรรูป อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 10(5), 351-364.
- พรชัย ปานทุ่ง. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านภูทอง จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, (11)4, 331-345.
- ศุภางค์ นันตา, พุฒิพงษ์ รับจันทร์, จณัญญา วงศ์เสนา จงศิริ, และสมยศ พรหมงาม. (2562). การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีคิดคนยโสธร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 11(2), 123-134.